

(PLECS)

D'HISTÒRIA LOCAL

160

Directors: Ramon Arnabat (URV),
Josep Santesmas (CCEPC)
Producció: L'Avenç
Disseny original: Canseixanta
Trià de novetats: Pineda Vaquer,
Carles Barrull (IRMU)
Dipòsit legal: B. 47.520-76
ISSN 2339-6997

CONTINGUTS

EDITORIAL: L'esport i la identitat...
TEMES 1: No diguis Badalona, ...
TEMES 2: Granollers: el cas ...
TEMES 3: L'hoquei sobre patins ...
PATRIMONI: Els diputats de la ...
RESSENYES
TRIA DE NOVETATS
NOTICIARI

1
2
5
8
11
13
14
16

CARLES SANTACANA. UB. Centre d'Estudis de l'Hospitalet

L'ESPORT I LA IDENTITAT LOCAL

Curiós fenomen el de l'esport modern, que pot ser tan universal com farcit d'implicacions locals. És ben evident que des de la seva codificació a l'Anglaterra del final del segle XIX l'esport es va convertir en una forma del que Norbert Elias va anomenar «procés de civilització». I també que l'extensió d'aquestes pràctiques arreu del món es corresponia amb l'adopció d'aquesta forma de civilització —la de la industrialització i el capitalisme—, tant era si es produïa a través del colonialisme o perquè en molts indrets s'aspirava a emular la modernització social anglesa. Aquest és el cas de Catalunya, on l'esport es va anar introduint com a símbol de l'acostament al nord enllà culte, lliure, desvetllat i feliç que cantaria Espriu anys més tard.

Tot plegat implicaria un procés d'homogeneïtzació, d'assumpció d'unes pautes socials i culturals —en aquest cas amb relació al cos i a l'oci— sense gaire espai per a diferències locals. Tanmateix, es produeix la paradoxa que, malgrat la uniformització, en algunes ocasions l'esport ha esdevingut un element d'identitat local. No es tracta de l'esport en general, sinó d'alguna disciplina concreta, que ha assolit una forma d'arrelament particular, i que ocupa un espai especial en el si d'una comunitat. En el cas català és evident que no hi ha grans diferències en els esports practicats entre

comarques. Fins i tot que el pes abassegador del FC Barcelona limita molt la projecció d'altres clubs de futbol. No obstant això, en pràctiques esportives diferents del futbol, algunes localitats han generat una relació molt especial que les singularitza. No és un fenomen generalitzat, i hi ha ciutats on hi ha molta pràctica esportiva, però alhora cap club o especialitat ha

assolit un paper de representació comunitària. Però com dèiem, si que hi ha casos on una localitat, un club i una especialitat esportiva adquireixen una simbiosi que té un doble efecte. Dins la comunitat, per la presència constant i amplificada d'aquell esport; de cara enfora, perquè esdevé un element que fa reconeixible la singularitat de la ciutat; tot plegat, esdevé un element d'identitat tan rellevant com ho poden ser altres esdeveniments, des d'un festival cultural fins a una fira d'espectacles o una mostra de productes tradicionals.

Aquesta és la perspectiva des de la qual hem plantejat aquest número dels *Plecs*. Hem triat tres casos de ciutats catalanes en què algun esport no només sobresurt dels altres, sinó que ha generat al llarg del temps una especial simbiosi representativa. Són el bàsquet a Badalona, l'hoquei a Reus i l'handbol a Granollers. De la mà de tres grans coneixedors dels seus respectius territoris assagem una primera aproximació a les relacions entre esport i identitat local. ■

Anys 50. Una acció del Sant Josep en l'antic camp del Centre Parroquial. Foto i font: CB Sant Josep.

temes-1

XAVI BALLESTEROS. Periodista i historiadore

NO DIGUIS BADALONA, DIGUES BÀSQUET

Si els nadons neixen amb una barra de pa sota el braç, a Badalona ho fan amb una pilota de bàsquet. Dir Badalona és sinònim de bàsquet i va més enllà del Joventut. La Penya només és la punta de l'iceberg dels molts clubs i entitats de la ciutat que formen una xarxa única a Europa. És més que merescuda la denominació de Badalona com a «bressol del bàsquet europeu». Passejar pels carrers de la vila és anar-se creuant amb història viva del bàsquet català, espanyol i europeu.

Ni pioners a Catalunya, ni la Penya pionera a Badalona

La pilota va començar a botar a la romana Bètulo a la Societat Gimnàstica de Badalona. No va ser, però, fins al 1927, època en què els partits es jugaven en superfícies de quasi 50 x 30 metres i amb 7 jugadors contra 7. A la gran Barcelona, a només 11 quilòmetres, ja feia anys que la pilota entrava pels cercols en clubs històrics com el Laietà, l'Europa, el Martinenc... A la ciutat pescadora i industrial de Badalona només s'hi havien vist exhibicions. La Federació Catalana (fundada el 1925) portava equips de Barcelona arreu del territori català per difondre l'esport i també venien a jugar a pistes badalonines, ja els anys cinquanta, els marines nord-americans que arribaven amb els portaavions al port de Barcelona. Als Estats Units ja feia anys que el canadenc James Naismith havia inventat el bàsquet (1891). Les revistes que arribaven a la vila badalonina despertaven l'in-

Anys 40. Partit de la Lliga Nacional disputat al pavelló de la Plana. (es va cobrir l'any 1962). Font i foto: Museu de Badalona

terès per un esport amb unes regles que el feien molt esportiu i –sobretot i la clau– educatiu. Tot i que les fonts parlen que a Espanya va ser el pare Eusebio Millán qui el 1921 va introduir l'esport de la cistella a les Escoles Pies després de la seva missió a Cuba, a l'Arxiu Nacional es recull que va ser el professor Eladi Homs qui el va portar a Catalunya després de fer una estada a Chicago i Nova York, per convertir-lo en una part més del sistema educatiu a través de l'esport. El bàsquet ho tenia tot: era complet, es podia practicar a l'interior a l'hivern, tenia normes de respecte i era d'equip. A Badalona, però, l'impulsor en va ser Pere Gol.

El pare del bàsquet badaloní: Pere Gol

Pere Gol, qui té la Creu de Sant Jordi (any 2000) per ser un forjador del bàsquet, va formar part del primer equip de la història de la ciutat amb Muntaner, Maymó, els cosins Gironès i l'italià Crestoni. A mitjan juliol de 1927 va jugar contra la Societat Patrie, d'exalumnes de l'Institut Francès. El desembre del 1928 s'inscriuria ja en el Campionat de Catalunya. Però ja s'havien disputat vuit edicions amb clubs únicament de Barcelona. Quatre anys després, la fusió de la Societat Gimnàstica i el Club Futbol Badalona va servir per al naixement de la històrica Unió Gimnàstica i Esportiva, la UGE, en l'actualitat referència en atletisme i sense bàsquet. Pere Gol, professor d'educació física, entrenador del Badalona de futbol, atleta, jugador de bàsquet... va ser l'artífex també del primer partit de bàsquet femení, de la UGE, el 1937, en plena Guerra Civil.

La Generalitat republicana i el conseller August Pi i Sunyer donaren una forta empenta al desenvolupament del país i també a l'esport. El 1930 un grup d'amics es van reunir en un garatge i van fundar la Penya Spirit of Badalona, un homenatge a l'esperit aventurer de l'aviador Charles Lindbergh, que va ser el primer que amb la seva avioneta anomenada *Spirit of San Louis* va fer el vol París-Nova York sense escales. Aquella colla, sense saber-ho, passarien a la posteritat: havien fundat el Joventut. Estruch, Valls, Baró, Lleal, Compte, Antoja, Gubern i Oliver són noms que queden escrits ja per sempre.

La història, però, *amaga* que els primers anys del Joventut el bàsquet no era l'esport de referència perquè en practicaven d'altres. Badalona no seria el que és en l'àmbit del bàsquet si no fos per la rivalitat esportiva que hi va haver entre clubs.

Només amb el Joventut, Badalona no hauria estat la número u del bàsquet europeu. Les seccions de bàsquet del Sant Josep, fundat el 1939 com a Centro Parroquial de San José, i del Círcol, fundat l'abril del 1941, han estat i són determinants.

Senyals de trànsit desgastats

El bàsquet havia entrat de ple en la idiosincràsia de la gent de Badalona i en la seva manera de fer. Les víctimes van

passar a ser els senyals de trànsit i sobretot els números de les cases. Els joves els feien servir com a cistella i el més habitual, ara també, era veure estudiants anant a l'escola amb la cartera a l'esquena i botant la pilota. El 1941 es va inaugurar el Camp d'Esport amb paviment de terra situat al solar existent a la façana lateral del Temple Parroquial de Sant Josep. També el 1941 es va estrenar el Círcol Catòlic, que jugaria a la Rectoria Vella de Santa Maria, inaugurada l'1 de febrer del 1942, i posteriorment va tenir el camp al carrer Sant Anastasi. En aquella època el Joventut tenia la pista a l'actual carrer Latrilla tot i que ben aviat aniria a l'històric pavelló de La Plana (això sí, descobert).

Badalona esdevenia un cas únic. La petita vila era la que tenia un percentatge més gran de practicants de bàsquet per metre quadrat. Als tres grans clubs –Penya, Círcol i Sant Josep– se'ls afegiren tots els centres educatius. La fàbrica de jugadors s'havia posat en marxa. El 1962 es va cobrir La Plana, que a més tenia el luxe de ser cimentat. Un dels homes clau d'aquella època va ser Daniel Fernández, un constructor casat amb una badalonina, que tot i ser del Círcol va ajudar molta gent i va ser decisiu per aconseguir que el Joventut fes un salt per ser un gran. La seva injecció econòmica va ajudar el bàsquet badaloní, com també va fer l'Avi Vinyalonga, suport del Joventut i propietari d'un taller mecànic on feien les cistelles. També va ser clau econòmicament en el bàsquet femení Agustí Bofill, de l'Anís Manelic (perquè no només hi havia l'Anís del Mono

a la ciutat). De Badalona sorgiren moltes jugadores internacionals.

Una Penya de llegenda: l'huracà verd-i-negre

L'explosió definitiva va arribar el 1948. Després de la Guerra Civil, en ple règim franquista la lliga nacional només tenia un equip, el Madrid. Expliquen les cròniques de l'època que, si en alguna ocasió per error un rival estava a punt de guanyar, el rellotge s'aturava i l'arbitratge patia un canvi radical. Però el 1948 es produeix un fet sense precedents: el

Joventut guanya la copa a Burgos contra l'equip del govern, el Madrid. L'equip, liderat pel mític Marcel·lí Maneja, primer jugador que va jugar amb la cinta al cap i mort fa dos mesos, aplegava altres llegendes com Kucharski, Bassó, Oller, Gubern... Els anys cinquanta la Penya ja aconseguí convertir-se en la referència del bàsquet català. El seu estil de joc era inconfusible: ràpid, vibrant i espectacular. Neix l'huracà verd-i-negre.

A mitjan anys seixanta, el club estava tocat, si bé hi quedaven Ballester, Auladell i Rojas. El retorn de Josep Lluís Cortés del Real Madrid, juntament amb els joves del júnior, va fer renèixer l'huracà verd-i-negre. Llavors va arribar també Ninu Buscató després que el seu club, l'Aismalíbar, desaparegués. La Penya va jugar per primera vegada a Europa, a l'antiga Recopa, en què va superar les dues primeres eliminatòries contra el Benfica i el Flamingo's Harlem d'Amsterdam. Arribaria Alfonso Martínez i amb l'actual president de la Federació Catalana Joan Fa, Josep Lluís Cortés, els germans

Enric i Narcís Margall, Guifré Gol (fill de Pere Gol), Rojas, Moliné o Oleart, l'equip d'Eduard Kucharski assolí el que semblava impossible: guanyar la lliga al Madrid.

Any històric: Sant Josep, Círcol i Penya a primera divisió

Mai una ciutat que no ha estat capital de província pot dir, ni podrà dir, que ha aconseguit el que va fer la vila badalo-

Jordi Villacampa en un derbi contra el Barça al Palau Blaugrana. Únic jugador que només ha jugat a la Penya on va ser capità i ara president. Foto i Font: Joventut de Badalona.

temes-1)

nina. La temporada 1973-1974 Badalona toca la màxima esplendor. El Círcol Catòlic, entrenat per Josep Xicart, assoleix l'ascens a la primera divisió estatal, on hi havia el Joventut i el Sant Josep. Tot i que va ser només un any, els badalonins que ho van viure ho recorden com una rivalitat increïble. Va ser una llàstima que el Sant Josep perdés el seu principal patrocinador, Irpen, perquè això en va fer inviable la continuïtat en l'elit. El Sant Josep havia quedat en la novena posició, per davant del Círcol (10è) i per darrere de la Peña (3a, després del Madrid i el Barça). Uns anys després arribaria al Círcol el tècnic Aíto García Reneses. Amb ell el club va explotar per passar per davant del Joventut en diferents temporades. Badalona es dividí en aficionats de diferents clubs però sempre amb un front comú, que és el bàsquet. El Joventut és un dels tres equips que sempre ha estat a la màxima categoria del bàsquet estatal, juntament amb el Real Madrid i l'Estudiantes. Els duels entre el Sant Josep i el Círcol Catòlic eren denominats els duels de la creu perquè tots dos eren de dues parròquies de la ciutat.

Compartir pavelló: molts equips, poques pistes

L'ascens inesperat del Sant Josep el curs 1968-1969 li va permetre fer el salt a la primera divisió, però no tenia pavelló cobert, un requisit indispensable, i va haver de compartir La Plana fins que l'agost del 1969 van començar les obres del pavelló esportiu del club parroquial. En aquella època la Peña rebia un bon tracte del consistori, que motivava la queixa dels altres clubs. El dia d'avui, tot i que el Sant Josep i el Círcol Catòlic juguen a la cinquena categoria —la Copa Catalunya— encara els aficionats més antics d'uns i altres guarden rancor per coses viscudes llavors. Això sí, tots units per l'amor i la passió pel bàsquet. En aquella època a banda de les pistes de la Peña, Sant Josep i Círcol, hi havia la de la fàbrica química de la Cross, al carrer Indústria. El futbol, sobretot el Club de Futbol Badalona, convivía amb el bàsquet, però quan despuntava algun jugador marxava a algun club de la propera Barcelona. La proximitat amb la capital i l'aparició de l'esport de la cistella sempre han deixat el futbol badaloní en segon terme.

Les escoles de bàsquet, d'allà han sorgit

Va ser a mitjan anys setanta que els clubs pioners van crear les seves escoles de bàsquet, una cosa poc vista als clubs catalans. D'aquí neix la clau de l'èxit. Els prop de 2.000

joves i quasi 20 clubs i entitats que practiquen el bàsquet de forma federada són fruit no només dels 600 practicants que té la Peña sinó dels molts i molts clubs i entitats. En aquestes escoles de bàsquet es van formar molts il·lustres i acullen també famílies badalonines lligades a l'esport de la cistella, com els Canals, els Gubern, els Gol, els Costa, els Utzet i d'altres que amb el temps van arribar des de fora de Badalona, com els germans Margall o els Jofresa.

El Joventut campió d'Europa: Any 1994. Celebració del primer títol de la història del bàsquet català de la copa d'Europa a Tel Aviv. Font i foto: Joventut de Badalona.

Badalona, centre d'Europa el 1994

Sempre s'ha dit, i sempre serà així, que quan el Joventut va tenir un pressupost alt que s'acostava al del Barça o el Madrid —de la temporada 1990 fins a la 1994— va ser capaç de guanyar dues lligues ACB i una copa d'Europa: quatre anys, tres títols. A veure qui té aquest percentatge d'èxit... La copa d'Europa aixecada a Tel Aviv va suposar la primera del bàsquet català i la copa Korac del 1981, el primer títol continental. Tot abans que el Barça, l'històric rival ara ja en hores baixes per la diferència entre tots dos. Badalona ha aportat al bàsquet un nombre infinit de jugadors. No hi ha club on no hagi passat o hi hagi un jugador format en territori badaloní. Així, han viatjat de la ciutat a l'NBA Raül López, Cristian Eyenga, Rudy Fernández o Ricky Rubio. El que certament ha aconseguit la Peña ha estat ser un equip conegut arreu i que, pel seu ADN de club de formació i només de bàsquet, ha gaudit sempre de simpaties fora de les fronteres badalonines. ■

JOAN GARRIGA ANDREU. Historiador

GRANOLLERS: EL CAS SINGULAR DE L'HANDBOL

Granollers, terra de músics, diu la dita, però també bressol d'esportistes. Granollers va posar els fonaments esportius al final del segle XIX, quan amb la Societat Incògnita Excursionista va iniciar una etapa que arribaria fins a l'acabament de la guerra, l'any 1939. Va ser una època caracteritzada per la pràctica de diverses disciplines (especialment l'atletisme, el futbol i el bàsquet), que van nodrir de participants moltes activitats.

El conflicte bèl·lic va espatllar i destrossar aquell teixit forjat i consolidat a la dècada dels anys trenta. L'any 1939, amb poc més de 14.000 habitants, Granollers va haver de començar de nou moltes coses sota la tutela d'un règim que marca-

va la vida de la ciutat sota l'atenta mirada dels principis fonamentals del Movimiento. Sortosament, a l'esport, tot i estar també sota control, no li posaren tants paranys com a altres activitats. A més, era un esbarjo que el nou sistema protegia de forma especial, ja que servia de possible enquadrament dels joves dins de les files de l'OJE i de col·laboració de diverses persones en el marc de FET y JONS.

D'ençà de l'acabament de la guerra i fins al 1959, hi va haver una segona època de l'esport granollerí. L'any 1944, amb la presentació oficial a Granollers, una nova activitat, l'handbol, destaca entre les modalitats esportives que fins llavors es practicaven a la ciutat vallesana i manté llargament aquest predomini. L'any

Homenatge a l'equip que va aconseguir, per Granollers, el primer títol de Campió d'Espanya, maig de 1967. L'equip que va guanyar per primera vegada el títol de Campió d'Espanya, els Veterans del Balonmano Granollers, va jugar un partit contra la Selecció Provincial de veterans, i aconseguiren el darrer trofeu, atorgat per l'Ajuntament de Granollers. Els homenatjats foren: Font, Gunther, Cabrera, Casajuana, Pregona e Illa. Fons Ajuntament de Granollers. Arxiu Municipal de Granollers.

1946 s'acordava posar el nom de *Balon a mano Granollers* al club d'un esport que esdevindria, fins avui, un far esportiu i ciutadà. La pràctica de l'handbol, tanmateix, no en va fer desaparèixer d'altres. L'any 1957, per exemple, s'inauguraven les instal·lacions del Parc Esportiu Municipal i les pistes d'atletisme. Però era l'handbol que triomfava des de feia temps, i des de l'any 1955 era seguit per molta afició a les avui nostàlgiques pistes del carrer Tetuan.

Des de 1960 hauríem d'assenyalar un canvi o una nova etapa en la vida esportiva de la ciutat. Granollers arribava als 20.000 habitants i aquell any es va inaugurar un Pavelló Municipal d'Esports que acolliria la pràctica, entre altres, de l'handbol. Seria un període d'estrets contactes entre les autoritats polítiques granollerines i les de major rang institucional. Principis i fidelitat al franquisme i a la Falange, on Granollers disposava

temes-2)

d'importants actius, van ser elements bàsics per a la potenciació de nous equipaments. Aquesta etapa, curulla d'èxits a dins i a fora de Catalunya en molts camps esportius, depassaria l'acabament de la dictadura el 1975. Amb el retorn a la vida democràtica i les noves pràctiques socials i polítiques, caldria emmarcar-la fins a 1992, per abastar l'estrena, el 1991, del Palau d'Esports de Granollers i els Jocs Olímpics de Barcelona l'estiu de 1992, quan Granollers obrí les portes a diverses competicions d'handbol. La ciutat havia crescut: superava els 52.000 habitants. Tal com es ressenyava, havia assistit a un creixement de les activitats esportives que es practicaven des de feia molts anys i també d'altres de noves. Caldria destacar, per exemple, per la seva progressió fins a l'actualitat, la Mitja Marató de Granollers.

A partir d'aquella etapa, en podríem assenyalar una altra que arribaria fins a hores d'ara. Granollers mostrava al país unes entitats i unes seccions esportives de renom, així com noves instal·lacions i atencions a l'esport. I la ciutat ho vivia amb satisfacció, especialment l'handbol, que singularitzava una manera de fer i de viure'l.

Quins aspectes caldria destacar d'aquest naixement i consolidació de l'handbol, que singularitza Granollers en el marc de l'esport nacional, estatal i fins i tot internacional? El club, fundat segons algunes fonts el 1944 i segons Joan Sala Vila el 1946, com veurem més endavant, disposà d'un equip molt competitiu que inicialment jugava amb onze jugadors i més tard amb set (Granollers va ser on es jugà així per primera vegada a l'Estat espanyol). Va néixer a l'aixopluc del Frente de Juventudes i de persones vinculades al règim. Sala Vila, en un llibre publicat darrerament (*BM Granollers, camí d'una filosofia*, 2014), defensa el tarannà d'alguns dels que més destacaren en les tasques d'introducció d'aquell esport, en el sentit que van ser les circumstàncies del moment les que van fer que la Falange, que era qui controlava les activitats ciutadanes del caire que fossin, marqués algunes pautes del club. Les persones que en van fer possible l'arrencada es movien dins de l'òrbita del sistema, però segons Sala Vila actuaren de manera respectuosa amb els esportistes i sense afanys de politització. Personalment opino que les seves conductes no treuen valor al que van fer per l'handbol, però els càrrecs que alguns d'ells ocuparen fora del món esportiu, així com les seves activitats vinculades al règim, no es poden passar per alt. Eren persones que com a mínim combregaven amb el sistema i que, per les raons que fossin, en formaven part; analitzant les seves trajectòries, igual que les d'algun altre dirigent, es veu que s'hi movien a gust. Això, tanmateix, seria motiu d'un altre article i crec que Sala Vila vol

ressenyar estrictament el moment i les conductes cenyides al naixement de l'handbol. A més, Sala Vila, ens explica en el seu llibre que un grup de granollerins estretament vinculats a aquest esport van discrepar fortament del nomenament d'una persona de fora de la ciutat quan, al cap de poc temps de les primeres activitats competitives, sembla que el que

Grup de nois i noies a l'antiga pista d'handbol al carrer Tetuan, ca. 1955 – 1960. Autor. Francesc Gorgui i Ramentol. Fons Gurgui. Procedència Josep Doña. Arxiu Municipal de Granollers.

més l'interessava d'aquell club era alimentar-lo d'ideologia falangista. Sala relata que, per aquesta raó, el 1946 es va fundar el Balon a mano Granollers, trencant en part els lligams que havien començat el 1944. A banda d'aquestes explicacions, són molt destacables les aportacions i conclusions que fa Sala Vila en altres aspectes sobre l'handbol granollerí. Destaca, entre altres, els valors de responsabilitat, humilitat i constància com a eines de treball del club i dels jugadors. També la internacionalització del club, que ja fa molts anys es desplaçà fins al Japó, portant el nom de la ciutat vinculat estretament amb l'handbol, fet que també ha promocionat molt arreu d'Europa. Igualment comenta les tècniques avançades en la pràctica esportiva, propiciades pels contactes amb entrenadors europeus, així com estades i estudis sobre esport i handbol. Un altre aspecte important és la consolidació d'una magnífica base de jugadors formats en equips d'empreses granollerines i equips de reserves, i sobretot l'atenció a un planter que abasta des d'infants fins a jugadors d'elit, o no. També la pedagogia i una filosofia o esperit de com entendre l'esport i l'handbol han nodrit des de sempre aquesta pràctica esportiva, intentant que la ciutat visqués

com un tret molt particular el maridatge de Granollers i l'handbol. Per tot plegat, a banda de diversos articles i treballs sobre l'handbol i Granollers, les aportacions de Sala Vila em semblen molt interessants.

El club ha superat diverses etapes, i des d'un amateurisme gairebé indiscutible ha passat a haver de patir els canvis de les noves formes d'associacionisme i professionalització. Tanmateix, l'essència del club continua i la relació de nombrosos títols en múltiples categories, assolits entre homes i dones, fa de l'handbol granollerí un club en el qual cal, segurament, emmirallar-se. La participació i el palmarès són extraordinaris en lligues, copes, campionats i recopes europees, una de les quals, guanyada el 1976, representà un dels grans moments de l'esport i la ciutat.

A la lliga Asobal és, actualment, un dels cinc millors equips de l'Estat espanyol. Té un equip masculí i un de femení en les categories d'elit i magnífiques representacions en altres divisions. En total, el BM Granollers acull 30 equips en totes les categories. Aquest fet, realment notable, respon al que indicàvem de l'esperit, de la filosofia d'un club que para una atenció especial als més joves en la formació esportiva i en concret en l'handbol. Uns 500 nens i nenes de la ciutat i de la comarca tenen el club i l'equip com a referent per a la seva formació. L'institut Carles Vallbona adapta horaris escolars als entrenaments dels practicants d'handbol i té reconegudes jugadores de vòlei, fet que demostra la implicació escolar, pedagògica i esportiva en la formació del jovent. Les trobades Coaliment, que enguany han celebrat 20 anys, han arribat a aglutinar 1.114 participants procedents de 20 escoles de la comarca, entre elles totes les de la ciutat. Aquest tor-

neig escolar és un magnífic indicador del bon fer del club i de la correlació i estreta col·laboració granollerina handbol·ciutat. Segurament, les estretes i bones relacions inicials entre l'handbol i altres disciplines i esportistes es mantenen com a fil conductor d'un sentiment de ciutat i d'una voluntat participativa en el que és l'esport més emblemàtic de la vila. Hi ha un planter inesgotable, amb la manifestació que abans indicava, però també la Granollers Cup, el torneig més important del sud d'Europa que té lloc a Granollers, organitzat pel BM Granollers, i que permet, en paraules del periodista Ramon Solé, «la promoció de l'handbol, del club, de la ciutat, i contribuir que Granollers es visualitzi en el panorama estatal i internacional».

Esport, formació en virtuts i conductes i l'estret lligam o encaix entre handbol i el que se'n pot dir *granollerisme* fan un aliatge singular en aquesta ciutat de 60.000 habitants. Handbol, marca Granollers. Individus de renom en l'handbol, tant com a jugadors, càrrecs directius o representants d'institucions. Bons resultats. Bons equipaments. Esplèndida planificació i bona gestió econòmica. Els resultats estan a la vista. Tanmateix, les assistències als partits haurien de ser millorables. Hi ha molta il·lusió, esforç i voluntat de fer ciutat –això que hom anomena, torno a escriure-ho, granollerisme– però cal millorar en alguns aspectes. I un darrer apunt que em sembla pendent: no hi ha dubte del sentiment de catalanitat del Club, però estranya, per molt arrelat que estigui el nom, que l'equip d'handbol de Granollers, deixant de banda el nom del patrocinador, porti encara el nom de Club Balonmano Granollers (BM Granollers). Per què no catalanitzar-lo? ■

Bibliografia

- Ramon DAVÍ i Lluís TINTÓ, *Medalla d'Or de la ciutat al Club Balonmano Granollers*, Granollers: Ajuntament de Granollers, 1995.
- Esteve FERRER I CASAÑAS, *Club Balonmano Granollers, 1944-1994*, Granollers: 1994.
- Joan SALA VILA, *BM Granollers, esport i civisme*, Granollers: Editorial Granollers, 1997.
- Joan SALA VILA, *BM Granollers, camí d'una filosofia*, Argentina: Voliana Edicions, 2014.

Notes

El control polític de càrrecs i jugadors del club es va mantenir durant el franquisme. He tingut a les mans diversos documents en què es prova aquest seguiment mitjançant informes politicosocials. El fervor franquista d'algun càrrec, davant del mateix general Franco, crec que també s'ha de destacar. Em permeto indicar que ho vaig publicar en el meu llibre *Franquisme i poder polític a Granollers, 1939-1975* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004).

A part de la gran quantitat d'articles i treballs publicats sobre l'handbol a Granollers, agraeixo les notes que em fa fer arribar el periodista Ramon Solé. Sobre les activitats de l'handbol, vull destacar els seus interessants articles publicats a *El 9 Nou* del Vallès Oriental.

temes-3)

JOAN NAVAIS I ICART. Centre de Lectura de Reus

L'HOQUEI SOBRE PATINS, L'ESPORT REI DE LA IDENTITAT REUSENCA

Com és ben sabut, l'esport ha fet un paper prou important en la construcció i el reforçament de les identitats col·lectives. Reus no n'ha estat l'excepció. Tot i així, el cas reusenc és ben peculiar i curiós, ja que l'esport que ha contribuït amb més força i empena a forjar o reforçar el sentiment de pertinença a la ciutat en l'època contemporània ha estat l'hoquei sobre patins, una especialitat esportiva minoritària –que no vol dir menys important– si la comparem amb els esports més populars i mediàtics d'avui en dia, com ara el futbol o el bàsquet. Aquí cal no oblidar que Catalunya ha esdevingut històricament un dels epicentres de la pràctica d'aquest esport a l'Estat, a Europa i al món. I l'hoquei reusenc, amb els seus èxits i triomfs fins i tot internacionals, n'ha estat en certs períodes un dels protagonistes i al mateix temps un dels impulsors més destacats. I encara és més sorprenent, per entendre el procés que convertí Reus en una de les capitals catalanes i europees de l'hoquei, la irrupció força tardana d'aquest esport a la ciutat (la dècada de 1940) i la rapidesa amb què arrelà, progressà i adquirí prestigi (els primers títols per als equips reusencs van arribar ben aviat).

Partit jugat per l'equip del C. N. Reus Ploms en la temporada 1943/44 en la primera pista d'hoquei del club. Font: Ezequiel Gort, *75 anys d'història del Club Natació Reus Ploms*, Reus: Club Natació Reus Ploms, 1993.

En poques paraules, es pot afirmar que l'hoquei sobre patins s'ha convertit en l'esport rei de la societat reusenca, el que

ha donat els triomfs més espectaculars i sensacionals a l'esport reusenc en la seva dilatada trajectòria. De fet, cap esport no ha pogut superar la popularitat de l'hoquei sobre patins dins l'imaginari col·lectiu de la ciutat.

Parlar de la identitat reusenca és una qüestió especialment complexa, polèmica i a cops paradoxal. Un dels seus trets primordials és el sentiment orgullós de pertinença i sobretot de capitalitat que té bona part de la societat reusenca (a parer seu, la ciutat hauria de ser una de les capitals reconegudes del Camp –a seques, sense l'afegitó de Tarragona– i fer un paper rellevant a Catalunya). Un sentiment o desig que xoca frontalment amb la realitat: la capital indiscutible de la província i de la Vegueria del Camp és Tarragona, la gran rival de Reus. Així doncs, la identitat reusenca contemporània cal emmarcar-la en part en la pugna històrica que enfronta ambdues ciutats per (co)liderar les comarques del Camp. Un conflicte territorial inacabat, i més o menys d'actualitat, en què més d'un segle i mig després de la divisió provincial Tarragona no ha sabut guanyar-se del tot la seva condició de capital en certs àmbits, i Reus ha estat incapaç de plantejar una alternativa creïble de bicapitalitat per a les comarques del Camp. Ben bé es pot afirmar que la qüestió s'ha encallat en un atzucac identitari amb una gran càrrega folklòrica.

D'aquí el pes a cops carregós que ha tingut i té la història o més aviat el record dels temps «gloriosos» –molt mitificats– en l'imaginari reusenc, quan Reus era la segona ciutat i un dels motors econòmics de Catalunya. Això es tradueix en la popularitat de la frase «Reus, París i Londres» i la devoció una mica exagerada pels fills il·lustres més universals (Marià Fortuny, Joan Prim i Antoni Gaudí) com a símbols de la grandesa pretèrita de Reus. Alhora, també es percep un sentiment de greuge, ambigu i difús, cap a Barcelona, la gran metròpoli i capital del país, pel seu centralisme i «oblit» vers les comarques del Camp.

Per mitjà de l'hoquei sobre patins i la gran rivalitat que va enfrontar (i enfronta) el Club Natació Reus Ploms i sobretot el Reus Deportiu amb els equips barcelonins (primer el RCD Espanyol i després el FC Barcelona) per l'hegemonia en l'hoquei estatal i català, la identitat reusenca ha pogut vehicular aquest sentiment de greuge i tractar d'igual a igual o fins i tot superar la capital del país en l'àmbit esportiu. En canvi, és ben paradoxal que no s'hagi pogut traslladar la

160

pugna històrica amb l'etern rival a una pista d'hoquei perquè l'esport de l'estic gairebé no ha tingut gens de tradició a Tarragona.

Pels reusencs aficionats a l'hoquei i a l'esport en general, el veritable derbi en aquesta disciplina més enllà de l'àmbit local (i un dels principals esdeveniments esportius de l'any), eren els partits que disputaven el totpoderós FC Barcelona, que prengué el relleu al RCD Espanyol com el gran adversari que calia abatere en l'hoquei, i el Reus Deportiu (i inicialment el Reus Ploms), uns matxs gairebé sempre envoltats de polèmica i crispació i que a cops derivaven en incidents. Als ulls de molts reusencs, els diferents campionats i trofeus estatals o internacionals conquerits per l'hoquei reusenc, en concret pel llegendari equip del Reus Deportiu «de les sis copes», atorgaven simbòlicament a Reus la categoria de gran ciutat o capital –si més no esportiva– que li pertocava.

L'hoquei sobre patins va irrompre fortuïtament a Reus cap a l'any 1942, en plena postguerra (quan molts joves cercaven

Volta d'honor de l'equip del Reus Deportiu després d'haver aconseguit la Copa d'Europa l'any 1971. Font: Albert Arnavat, Montserrat Pagès i Jordi Ximeno, *Història il·lustrada del Reus Deportiu, 1909-2000*, Reus: Reus Deportiu, 2001

espais de sociabilitat i d'esbarjo més o menys allunyats del control moral i polític franquista), de la mà de Martí Muntanya, un jugador d'hoquei de Girona que es trobava a Reus fent el servei militar i que va ensenyar la pràctica d'aquest esport a un grup de joves amants del patinatge vinculats al Club Natació Reus Ploms. La il·lusió d'aquests pioners de l'hoquei reusenc va impulsar el projecte i ben aviat, el març de 1942, es va jugar el primer partit entre aficionats

en una precària pista de patinatge construïda al Ploms. La secció d'hoquei del club no es va constituir oficialment fins al 1943 (el primer matx, amistós, amb un equip forà va tenir lloc el 23 de maig d'aquell any contra el Patí Disc Club de Tarragona) però l'any següent ja va decidir federar-se i competir al campionat de Catalunya de segona categoria. Com es pot comprovar, l'hoquei va aparèixer a Reus en una data molt tardana, quan ja feia una bona colla d'anys que l'esport de l'estic es jugava a Catalunya. Tot i així, la seva progressió va ser rapidíssima.

Els inicis de l'hoquei reusenc van ser immillorables. En la primera temporada que disputava una competició oficial, l'any 1944, el conjunt del Ploms es va proclamar campió de Catalunya de segona categoria i va aconseguir l'ascens a primera, una fita que va obligar el club a construir una pista reglamentària que fou inaugurada amb la celebració de la final del Trofeu Pironti el juliol de 1944. Com a reconeixement per l'èxit obtingut, el CNR Ploms va organitzar la final del campionat d'Espanya de 1945 (la pista es va omplir de gom a gom per presenciar el matx).

La trajectòria meteòrica del Ploms no va acabar aquí: l'any 1946 l'equip albinegre, amb tan sols tres anys d'antiguitat, es va proclamar per primera i única vegada campió d'Espanya (Copa del Generalísimo) en vèncer per 6 a 3 el RCD Espanyol. La ciutat va rebre triomfalment els campions. Tot fa pensar que fou una de les primeres celebracions populars i multitudinàries que van tenir lloc a Reus després de la fi de la Guerra Civil. El segon equip albinegre, el Ploms Club d'Hoquei, sorgit un any abans del planter, no es va quedar enrere i es va proclamar subcampió de Catalunya i campió d'Espanya de segona categoria. En aquells anys, Reus també va contribuir a la projecció de l'hoquei català més enllà de les fronteres estatals i el maig de 1946, per iniciativa de la Federació de Patinatge, el CNR Ploms va jugar el primer partit internacional d'aquest esport celebrat mai a l'Estat (l'equip convidat fou el Clube Desportivo de Paço de Arcos, el campió de Portugal, que s'endugué la victòria per 4 a 9). Rere les victòries albinegres, l'interès i l'afició per l'hoquei no van parar de créixer. En molt poc temps, l'hoquei sobre patins havia esdevingut un dels esports amb més prestigi i seguidors de la ciutat.

El 1945 la creixent popularitat de l'hoquei sobre patins es va traduir en el naixement del segon gran equip de la ciutat, el Reus Deportiu (el principal rival del Ploms en l'àmbit local), que el juliol d'aquell any va inaugurar la seva pròpia pista. Al cap de poc, el conjunt roig-i-negre també va agafar embranzida i el 1947 va conquerir els títols de campió d'Espanya i de Catalunya de segona i per consegüent va

1

2

5

8

11

13

14

16

temes-3) (pat

pujar de categoria. Així, en el decurs de cinc temporades, la ciutat va comptar amb tres equips en la màxima categoria de l'hoquei estatal, el CNR Ploms, el Ploms Club d'Hoquei i el Reus Deportiu, una prova més del gran potencial d'aquest esport a Reus.

Com ja havia succeït amb el Ploms, la progressió de l'equip del Reus Deportiu va ser espectacular i el 1952, sis anys després d'haver-se creat, es va coronar campió d'Espanya de primera divisió. Reus tornava a ocupar el lloc més elevat del pòdium de l'hoquei estatal.

A poc a poc, però, l'hoquei reusenc va perdre l'empenta i l'entusiasme dels primers anys i a partir de 1954 va iniciar un lent declivi. A tall d'exemple, la temporada 1954-55 l'equip albinegre va perdre per primer cop la màxima categoria; al seu torn, el Reus Deportiu ho va fer l'any 1962. Amb tot, aquest esclat excepcional de l'hoquei a Reus de 1942 a 1952 havia assentat i reforçat els fonaments per a futurs èxits i fites memorables.

Al cap d'uns anys més aviat foscos, l'hoquei reusenc es va recuperar i va tornar a la primera línia. En aquesta nova etapa, el Reus Deportiu va prendre el relleu al CNR Ploms com a equip capdavanter de l'hoquei reusenc. Amb el Campionat d'Espanya i la Copa del Generalísimo obtinguts el 1966 (només dos anys després d'haver tornat a la categoria d'honor), el conjunt roig-i-negre va obrir una de les pàgines més brillants de la història de l'esport reusenc i de les comarques del Camp, un període clau per entendre el paper que ha fet l'hoquei sobre patins com un dels símbols de major pes de la identitat col·lectiva reusenca.

L'equip del Reus Deportiu, un veritable *dream team* d'hoquei de l'època, es va convertir en un dels millors de Catalunya i de l'Estat i, per algunes veus, del món. El palmarès del club fou fabulós, amb els èxits esportius més sonats de la història de Reus. Per exemple, del 1967 al 1972 el Reus Deportiu es va proclamar sis vegades consecutives campió d'Europa. I el setembre de 1969, els jugadors roig-i-negres, invictes, van guanyar la Petita Copa del Món de Clubs en el Torneig Internacional d'hoquei jugat a São Paulo, un trofeu homologable a un campionat del món. L'equip hexa-

campió era integrat per Santi Garcia, Rabassa, Vilallonga I, Sabater, Vilallonga II, Prats, Salvat, Montalà, Olivé, Boronat, Jornet i Giralt, uns cognoms gairebé mítics per tota una generació de reusencs. La cara pública més visible i el mite d'aquest equip –i de l'hoquei reusenc– fou el jugador i capità Joan Sabater (nascut a Reus el 1938), figura indiscutible de l'esport català i reusenc (no només de l'hoquei) i un dels millors jugadors d'aquest esport de la història.

Fou en aquests anys i gràcies a les victòries del Reus Deportiu que l'hoquei sobre patins es convertí definitivament en l'esport rei de la societat reusenca i del seu imaginari col·lectiu. En un temps en què el règim franquista deixava ben clar que l'única capital de la província era (i havia de ser) Tarragona, els èxits en l'hoquei van esdevenir el vehicle simbòlic i innocu per canalitzar o reivindicar el sentiment de capital i l'orgull de ciutat (en aquesta etapa es va acabar de forjar la gran rivalitat amb el FC Barcelona, el derbi més esperat de l'any). D'aquí la rellevància que es va donar a la retransmissió per TVE d'un partit d'hoquei en directe des de la pista del Reus Deportiu el novembre de 1971, un fet inèdit fins aquell moment. Així, als ulls de molts reusencs, Reus s'havia convertit en la capital de l'hoquei català, estatal i europeu, un somni fet realitat.

D'ençà d'aquells anys, l'hoquei sobre patins va quedar associat irremeiablement i per sempre a la identitat i a la memòria col·lectiva reusenques, un vincle que va rebre un nou impuls amb l'elecció de la ciutat com a subseu olímpica d'hoquei sobre patins en els Jocs de 1992. ■

Partit de la final de la Copa d'Europa de 1971 jugat al pavelló del Reus Deportiu. Font: Àlbum del centenari del Reus Deportiu, 1909-2009, Reus: Reus Deportiu, 2009.

ENRIC PUJOL I CASADEMONT. Historiador. Universitat Autònoma de Barcelona

ELS DIPUTATS DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1914-1923) DICIONARI BIOGRÀFIC IL·LUSTRAT

La importància històrica de la Mancomunitat de Catalunya no ha estat reconeguda fins a dates recents. És cert que, ja des del primer terç del segle XX, hi va haver intel·lectuals, polítics i historiadors que en van reivindicar el llegat, però eren excepcionals en un panorama general que tendia a ignorar o a menysvalorar l'aportació feta per aquell primer intent d'autogovern.

El punt d'inflexió

El restabliment de la Generalitat de Catalunya durant la liquidació del franquisme, la segona meitat dels anys setanta, constituí una fita decisiva per tal de poder abordar, de manera més desinhibida, tant aquesta qüestió com el conjunt de la història contemporània del país. Malgrat això, no aparegué una monografia extensa i globalitzadora de l'entitat fins a la publicació del volum dirigit per Albert Balcells, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia* (1996). Un cop d'ull a la bibliografia que hi ha al final d'aquest llibre permet fer-se una idea força precisa de quins eren els estudis publicats fins aleshores. A partir d'aquell moment existí, doncs, una obra de referència que serví de guia i d'estímul per a treballs posteriors, que van poder aprofundir aspectes concrets de l'actuació de la Mancomunitat i dels organismes que en depenien. Aquests estudis, però, quedaren majoritàriament reclosos en un àmbit acadèmic o especialitzat.

De fet, no va ser fins al centenari de la Mancomunitat, el 2014, que es va fer una divulgació massiva de la significació històrica d'aquesta institució. Així, el seu mateix nom i els principals eixos d'actuació van passar a ser coneguts per un volum molt significatiu de la població.

Web dels diputats de la Mancomunitat
(<http://diputatsmancomunitat.cat/mancomunitat/>)

El projecte de diccionari

El projecte d'elaborar un diccionari biogràfic dels diputats que en formaren part s'inscriu en aquesta feina col·lectiva d'aprofundiment en el coneixement històric de la Mancomunitat. En realitat, és fruit d'una necessitat objectiva. Ara que s'ha reconegut àmpliament la seva transcendència, no es podia desconèixer el nom de molts dels qui l'havien fet possible. Certament n'hi havia alguns, els «grans noms», que eren ben coneguts i fins tot populars. Però constituïen una absoluta minoria en comparació amb el conjunt de gent que contribuï que fos una realitat. Entre aquests darrers, hi havia els membres d'un organisme fonamental: l'Assemblea de la Mancomunitat. Instituída el 1914, la formaven 96 diputats provincials, dels quals 36 corresponien a la Diputació de Barcelona i 60 a les de Girona, Lleida i Tarragona (20 de cadascuna). En nou anys, s'arribà a reunir disset vegades. El mandat de cada diputat era de quatre anys i seguia el calendari de les eleccions provincials generals de tot l'Estat espanyol. No era, doncs, un organisme d'elecció directa, com succeeix en el cas d'un parlament democràtic actual, però sí que reunia la totalitat del personal polític de la institució. I naturalment proveïa el seu organisme de govern, el Consell Permanent (dit també Comissió Executiva), format per un president i vuit consellers que eren elegits per l'Assemblea.

Calia, doncs, iniciar una recerca per tal de poder determinar qui eren tots aquests diputats, desconeguts pel gran públic i també per la majoria d'estudiosos de l'època. Calia saber la

patrimoni) (re

trajectòria política de cadascun, la filiació política, els interessos personals i col·lectius (familiars, professionals, socials), el paper que van tenir en el si de la institució... En definitiva, tota la informació possible. I també poder recollir una referència de la seva obra personal, fotografies, retalls de premsa de llur actuació i altra documentació d'època que fos d'interès per a la reconstrucció de la seva biografia i de la història de Mancomunitat.

L'equip realitzador

Assolir un propòsit d'aquesta ambició només podia ser fruit d'una feina col·lectiva que abastés el conjunt del Principat. Calia poder fer una veu de cadascun dels diputats escollits, encara que no haguessin tingut més activitat política o que haguessin sortit elegits pels districtes més allunyats de la capital. No ha de sobtar, doncs, que la iniciativa partís de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i de l'Institut Ramon Muntaner. Dues entitats que, pel seu vincle amb els centres d'estudis d'arreu del territori, podien abordar una empresa d'aquestes característiques. Així mateix, s'ha pogut comptar amb la participació logística i financera de les quatre diputacions provincials, sense la qual difícilment hauria estat un projecte viable.

Els coordinadors generals han estat Enric Pujol i Josep Santesmeses, que han comptat amb la decisiva contribució de cinc coordinadors territorials: Gemma Rubí (comarques de Barcelona), Santiago Izquierdo (Barcelona ciutat), Eugeni Perea (comarques de Tarragona), Jaume Barull (comarques de Lleida) i Jordi Gaitx (comarques de Girona). A més hi ha participat una trentena llarga de col·laboradors d'arreu, sovint especialistes en la personalitat considerada.

El període considerat

Una qüestió problemàtica va ser la de fixar el període cronològic que calia estudiar. És indiscutible que la Mancomunitat no començà a actuar com a tal fins al 1914, gràcies a un decret del govern espanyol del 18 de desembre de 1913. Però la seva obtenció sí que fou la culminació d'un procés que s'havia iniciat el 1907, amb el triomf de la Solidaritat Catalana. D'aleshores ençà, la Diputació de Barcelona començà a actuar com si fos l'embrió d'un autogovern català. I, a partir del 1911, ja s'inicià la campanya en favor de mancomunar les diputacions. És normal, doncs, que ens plantegéssim si calia recular fins a

aquelles dates o si ens cenyíem a l'any de la fundació oficial, cosa que finalment fou la que acordàrem. En aquesta opció pesà molt la diferència orgànica que existí entre l'estructura institucional de les diputacions separades i la de la Mancomunitat, cosa que entenem que obliga a fer un estudi de cadascuna per separat.

Fixat l'any 1914 com a inici, calia determinar la data final. La Mancomunitat no fou dissolta immediatament després del cop d'estat del general Primo de Rivera del 13 de setembre de 1923, sinó que va perviure, desnaturalitzada i amb un equip afí al règim dictatorial, fins al març del 1925. Precisament per remarcar la ruptura institucional que propicià el règim militar, que va prescindir de les eleccions i nomenà a dit els responsables polítics mancomunitaris, vam optar per cloure la recerca el 1923.

Una edició electrònica

La recerca, duta a terme durant l'any 2015, s'ha presentat finalment en format electrònic. Això permet introduir fàcilment un gran nombre de fotografies i documents de l'època, a més de la veu biogràfica corresponent a la personalitat tractada. Així mateix, aquest format permet recollir noves informacions o nova documentació sobre els diputats que aparegui, obtinguda pels col·laboradors o bé pels usuaris mateixos del diccionari. Ens permet, doncs, disposar d'una obra oberta a una revisió i ampliació permanent. No obstant això, pensem que, passat un temps prudencial, fóra bo de fer-ne també una edició en paper.

Actualment el diccionari virtual és en fase de construcció, però ja el podeu consultar a www.diputatsmancomunitat.cat. De cada diputat hi ha una veu de diccionari amb la seva trajectòria política i actuació en el si de la Mancomunitat; una fitxa amb dades fonamentals per entendre el personatge (origen familiar, professió, estudis, filiació ideològica, càrrecs obtinguts...); les fotografies que n'hem aconseguit i, sovint, documentació relacionada amb la seva actuació política. Així mateix, hi hem incorporat una llista dels textos que elaborà i la bibliografia dels estudis que se li han dedicat. A l'inici del diccionari, hi ha un article que explica el funcionament de les eleccions i de l'Assemblea de la Mancomunitat, redactat per Albert Balcells, així com d'altres escrits institucionals i dels editors.

ssenyeyes

Ramon ARNABAT;
Xavier FERRÉ
Ateneus. Cultura i llibertat
Associacionisme a la Catalunya contemporània
Barcelona: Federació d'Ateneus de Catalunya, 2015. 415 p.

Ramon Arnabat i Xavier Ferré fan una compilació i una anàlisi històrica de com es va gestar i va evolucionar un dels moviments associatius més prolífics de la Catalunya contemporània: els casals i els ateneus. Amb aquesta obra fan una important contribució a l'estudi del moviment associatiu en general, i ateneístic en particular, seguint el camí encetat per Pere Solà Gussinyer i Amàlia Bosch.

El llibre d'Arnabat i Ferré està dividit en sis capítols. Els dos primers serveixen per marcar els antecedents associatius i els orígens de l'associacionisme contemporani a partir de tipologies específiques i un desenvolupament d'exemples concrets en cada un dels casos. El tercer repassa l'associacionisme des de 1887 fins al 1939, i tracta de forma genèrica com van ser els nous tipus d'associacions per mitjà de l'assoliment del dret d'associació. Lligat a això, continua el relat ateneístic i el paper que aquests centres tindran en la gestació de cultures polítiques concretes, que a còpia d'anys portarà a un fort creixement de les iniciatives associatives i a una major politització.

El quart apartat ens parla del que va significar la victòria franquista el 1939, la repressió i control que es va desencadenar sobre l'associacionisme i la supervivència de vells espais. El cinquè capítol fa un repàs de les iniciatives ateneístiques entre el 1979 i el 2014, explicant com va ser la represa amb elements vells i moderns, la creació de la Federació d'Ateneus i el paper que hi van tenir les institucions. Per últim, el sisè apartat, obra d'Antoni Ramon i Iván Alcázar, està dedicat a l'espai i l'arquitectura dels ateneus, i la importància d'aquest factor a l'hora d'entendre el paper dels ateneus en la cultura popular.

El llibre és, doncs, una molt bona eina per entendre el desenvolupament d'un dels moviments associatius més importants a la història del nostre país. L'anàlisi global i els exemples de diverses entitats que donen els autors ajuden a millorar l'obra, que també està complementada per conclusions concretes de cada apartat, notes i bibliografia de cada període.

FRANCESC FORTUÑO BONET. ISOCAC-URV

Josep COLOMÉ; Jordi PLANAS; Francesc VALLS-JUNYENT
Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya
Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2015. Biblioteca Abat Oliva. 664 p.

Aquest llibre és resultat d'una selecció de les comunicacions presentades a les jornades *De la vinya a la fassina. Vinyes, vins i cooperativisme vitivinícola a Catalunya* (l'Espluga de Francolí, 27-28 de setembre de 2013). Els estudis mostren l'estat de la recerca del que els coordinadors del llibre (Josep Colomé, Jordi Planas i Francesc Valls-Junyent) anomenen els «tres cicles de l'economia vitivinícola catalana». Els capítols s'han ordenat entorn d'aquestes tres grans onades de canvi vitivinícola, tot i que molts d'ells abracen almenys dos dels cicles.

El primer cicle, que arrenca al final del segle XVII i s'allarga fins al XIX, es caracteritza per la transformació del vi en aiguardent (els «cremats»). Aquí els estudis tracten l'organització comercial en els mercats interior i exteriors (el capítol de Grau Pujol i Valls-Junyent, la contribució de Ferrer Alòs i la d'Iglesia Berzosa).

El segon cicle, la producció i venda del «vi comú», sorgeix al final del segle XVIII i es perllonga fins al final del segle XIX. Aquests estudis abasten des d'una caracterització del model de creixement vitivinícola (Tello i Badia-Miro) fins a l'anàlisi de les formes d'accés a la terra (Congost i Sagner; Colomé Ferrer), la transformació del paisatge agrari (Roca Fabregat) i el desenvolupament del transport ferroviari dels productes vitícoles (Pascual Domènech).

La crisi del «cicle del vi comú» no fou sobtada, com la de l'aiguardent, sinó que es convertí en una llarga depressió, iniciada amb la crisi agroecològica provocada per la fil·loxera (1880-90) i seguida per les crisis de malvendre del primer terç del segle XX (Garcia Orallo). Les respostes a aquella crisi s'articularen entorn del moviment cooperatiu (Planas; Cucurella-Jorba; Plana i Vallès). Tanmateix, la sortida d'aquell model, l'aparició de l'anomenat «cicle del vi de qualitat», trigà molt a reeixir. Encara que alguns fils del canvi (els escumosos, els vins de qualitat, els vermuts) s'albiren al primer terç del segle XX, el ple desenvolupament no s'ha assolit fins a decennis recents (capítols de Soler Becerro, Medina-Albadalejo i Bové Sans).

GABRIEL JOVER AVELLÀ. Universitat de Girona

DE tria novetats

**N. PUIG i AMAT;
Montse VIADER i
CROUS (eds.)**

La vida quotidiana a l'Edat Mitjana

Hostalric: Ajuntament
d'Hostalric, 2015. 218 p.,
18 €.

Publicació amb diferents articles sobre la vida quotidiana a l'edat mitjana: la casa i els objectes (J. Bolòs i I. Sànchez-Boira), el mercat de vell a Barcelona (C. Vela), vida quotidiana i art (R. Alcoy), històries d'amors i desamors (T. Vinyoles), els joves Cabrera (A. Martínez), nivells de vida a Catalunya (A. Palarea), Sant Esteve de Caulès (P. Turón), Sant Martí de Calonge (J. Molla i E. Loaisa), els embigats (M. MasPOCH), les *haggadot* (A. Barceló), els mobles (M. L. Palumbo), la participació a l'exèrcit de la població rural del bisbat de Girona (E. Mallorqui), i la vida quotidiana a Castella (V. Muñoz) i a Tenerife (R. J. González). També s'hi presenten dos treballs col·lectius dedicats al castell de Montsoriu i a la ramaderia, la dieta i la vida quotidiana, respectivament.

Paratge, núm. 28

Barcelona: Societat
Catalana de Genealogia,
Heràldica, Sigil·lografia,
Vexil·lologia i Nobiliària
(SCGHSVN), 2015.
237 p., 17 €.

Anuari de la SCGHSVN, on es publiquen diferents estudis de temes com la presència de la noblesa al Capítol Catedral de Tarragona durant l'edat moderna (Salvador-J. Rovira), l'estudi dels llibres parroquials d'òbits d'Agullana de 1720-1750 i de 1820-1850 (Josep Climent i Rosa Salvadó), el diplomatar del Museu Arxiu de Sant Andreu de Llavanes (Seminari Permanent de Paleografia), el Ràfols de les Gunyoles (Ramon Benavente), l'heràldica de les Masies Catalanes (Leticia Dorna), i l'estudi biodemogràfic del poble de Gallicant (Eva Pujals). També inclou diverses ressenyes de llibres i la memòria anual de la Societat.

DD.AA.

La música culta a les comarques gironines

Dels trobadors a l'electroacústica

Banyoles: Centre d'Estudis
Comarcals de Banyoles,
2015. Col·lecció Quaderns,
núm. 35. 140 p., 20 €

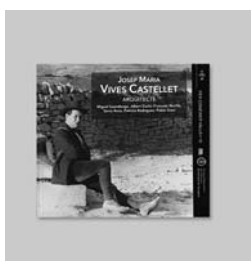
Actes de les jornades del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles on es presenten diversos articles dedicats a la música culta a les comarques gironines. Els temes inclouen l'edat mitjana (M. Carme Gómez); E-Boc 5 i E-Boc 683, dos manuscrits de polifonia del Renaixement (Emili Ros-Fàbregas); el mestre de capella Manuel Gònima (1710-1792) i la introducció de l'oratori musical a Girona (Jaume Pinyol); quotidianitat i festa a Girona el segle XVIII (Josep Pujol); dilectants gironins, òpera i romanticisme (1840-1860) (Joaquim Rabaseda); el fet musical gironí durant la República i la postguerra, de l'eufòria al desencant (Lluís Brugués), i música experimental a Girona, el cas de Nau Còclea (Josep Manuel Berenguer).

Mascançà. Revista d'Estudis del Pla d'Urgell, núm. 6

Juneda: Centre de
Recerques del Pla d'Urgell
Mascançà, 2015. 237 p.,
17 €.

Actes de les cinquenes Jornades d'Estudis del Pla d'Urgell, amb articles sobre temes com el primer cadastre (Gaspar Feliu), la postguerra de 1714 (Esteve Mestre), el comandant Capell de Torregrossa (Felip Gallart i Vicenç Lladonosa), curiositats arquitectòniques d'època moderna (Joan Yeguas), l'horitzó islàmic (Jesús Brufal), l'empremta d'Occitània a l'antroponímia (Xavier Gutiérrez), els viatges escolars a partir d'un quadern de rotació (Glòria Jové), les excavacions al Tossal del Molinet al Poal (Emili Junyent i Joan B. López), la correspondència de Josep Colominas i Agustí Duran (Ignasi Garcés), mestres i escoles de Mollerussa de 1800 a 1940 (Ton Soler) i l'església parroquial de Mollerussa (Maria Garganté). La revista acaba amb diverses ressenyes i la memòria anual del centre de recerques.

DD.AA.

Josep Maria Vives Castellet. Arquitecte

Valls: Institut d'Estudis
Valencs i Col·legi
d'Arquitectes de
Catalunya - Demarcació
de Tarragona, 2015.
131 p., 19,50 €.

Publicació de Miguel Usandizaga que analitza l'obra de l'arquitecte Josep Maria Vives Castellet (Valls, 1888-1954). Inclou estudis sobre els sistemes d'abastiment i evacuació d'aigües a Valls (1935), per Albert Cuchí; sobre l'evolució de Vives com a arquitecte municipal de Valls entre 1919 i 1953, amb diferents projectes urbanístics, cases a Valls i rodalia i el fons d'arxius Vives Castellet, a càrrec de Francesc Murillo, Sonia Roca i Patrícia Rodríguez; i també sobre l'obra fotogràfica i els plànols que va elaborar amb Pere Català i Pic en el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Mancomunitat de Catalunya, per Pablo Giori.

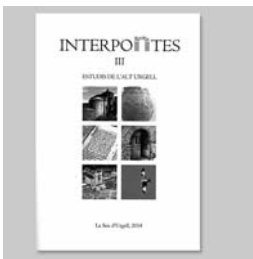

Josep FÀBREGAS ROIG; Montserrat de ANCIOLA MORAGAS (coords.)

Jornades llibre antic

Tarragona: Centre de Lectura de Reus, Arola Edicions i Publicacions de la URV, 2015. 202 p., 26 €.

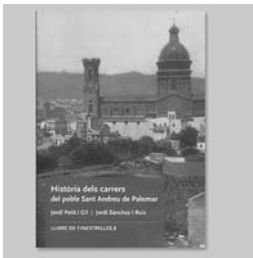
Actes de les jornades del mateix títol on es mostra la varietat de temes i estudis al voltant del llibre antic. S'hi tracta els canvis en el món de la impremta i els canvis socials al principi del segle XIX (Montserrat Comas), la gestió del llibre antic a la Biblioteca de Catalunya (Núria Altarriba), la base de dades de marques d'impressors del CRAI Biblioteca de Reserva de la Universitat de Barcelona (Neus Verger), els primers llibres infantils (Cristina Garreta), les *Constitucions y altres drets de Cathalunya* de 1704 (Antoni Jordà), els incunables (M. Rosa Molas), la novel·la cavalleresca (Alejandro Coroleu) i el llibre antic com a font historiogràfica (Josep Fàbregas).

Interpontes. Estudis de l'Alt Urgell, núm. 3

La Seu d'Urgell: Institut d'Estudis Comarcals de l'Alt Urgell i Edicions Salòria, 2015. 297 p., 17 €.

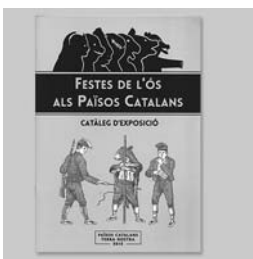
Nou número de la revista *Interpontes*, on es publiquen estudis sobre l'incastellament a la conca alta del Segre (Carles Gascón), els orígens dels vescomtes d'Urgell (Oliver Vergés), indicis de versos sibil·lins a la diòcesi d'Urgell al principi del segle IX (Laura de Castellet), la història manllevada de Querforadat (Enric Xargay), els resultats de la intervenció arqueològica efectuada al Camp dels Reguers a Peramola (Roser Pons i Josep Gallart), la història del castell de Peramola (Carles Gascón i Raquel Codina), el monestir de Santa Cecília d'Elins el segle XIV (Climent Miró), la demografia de la Seu d'Urgell els segles XVII i XVIII (Carmen Xammar), la incorporació del vescomtat a la Corona (Lluís Obiols) i els nous santuaris de Sant Joan de l'Erm (Joaquim M. Puigvert).

Jordi PETIT i GIL; Jordi SÀNCHEZ I RUIZ

Història dels carrers del poble de Sant Andreu de Palomar
Barcelona: Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, 2015. Llibre de Finestrelles, núm. 8. 288 p., 15 €.

Estudi de l'evolució dels diferents carrers de Sant Andreu de Palomar, un poble mil·lenari que a partir de 1820 va començar a créixer urbanísticament amb nous vials i noves urbanitzacions fins a la seva incorporació a Barcelona al final de segle XIX, en una evolució urbanística que es va allargar fins al final del segle XX. El llibre analitza breument els carrers d'aquest poble que es va annexar a Barcelona, dividits en dos barris, i n'explica la ubicació, l'evolució històrica, les característiques urbanístiques i alguns edificis o propietaris singulars. La informació es completa amb imatges i plànols dels carrers.

Oriol LLUÍS GUAL; Kassim CARCELLER i ESTEBAN; Guillem DALMAU

Festes de l'ós als Països Catalans

Catàleg d'exposició
Prada: Terra Nostra. Revista catalana escolar, 2015. 25 p., 5 €.

Catàleg de l'exposició organitzada per l'Associació Costumari de Catalunya Nord i l'Associació per la Recuperació de la Història Local de la Mata. El llibre analitza breument amb textos, imatges i mapes les diferents festes de l'ós que es mantenen i les que han desaparegut. També explica els rituals, jocs i representacions de l'ós com a divinitat i com a símbol a Europa; emmarca les festes de l'ós en el mes de febrer, per Carnestoltes, i repassa les processons civils i religioses que en bona part han anat desapareixent als Països Catalans i a la Catalunya Nord, per acabar explicant com han evolucionat les festes de l'ós que encara es mantenen a Arles, Prats de Molló i Sant Llorenç de Cerdans (al Vallespir), a Valls i a Solsona, com també l'Onso de la Mata (als Ports) i l'Osca d'Encamp.

Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot (PEHOC), núm. 26

Olot: Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca (PEHOC), 2015. 323 p., 17 €.

Anuari on es publiquen diferents articles sobre l'evolució de la revista *Annals* (Jesús Gutiérrez), unes campanes medievals franceses a Olot (Xavier Pallàs i Miquel Àngel Fumanal), el pessebre de Can Trinchera (Luis Sánchez del Collado), el Carlisme (Juli Clavijo), i els intel·lectuals -de Narcís Oller a Carles Riba- en la definició de Catalunya-país (Carles Duarte). També s'hi publiquen articles dels premis de batxillerat en ciències socials i ciències naturals, com el que traça el periple d'Odiseu en un mapa del segle XXI (Alejandro Gallanes). La revista finalitza amb una selecció bibliogràfica.

noticiari

160

1 Agenda

- VIII Tallers i Jornades de Memòria Oral: «Fer de músic. Projecte de recuperació de la memòria oral dels músics de les cobles orquestres (II): Nina, amb veu pròpia»
TORROELLA DE MONTGRÍ, 5 DE FEBRER.
ORGANITZA: MUSEU DE LA MEDITERRÀNIA.
- Curs «Nous escenaris per al món del segle XXI: la nova ruta de la seda»
OLOI, INICI 12 DE FEBRER. ORGANITZA: PATRONAT D'ESTUDIS HISTÒRICS D'OLOI I COMARCA.
Ruta literària «Artur Bladé i Tarragona»
TARRAGONA, 13 DE FEBRER. ORGANITZEN: BIBLIOTECA PÚBLICA DE TARRAGONA I INSTITUT RAMON MUNTANER. ACTIVITAT EMMARCADA EN LA COMMEMORACIÓ DEL 20È ANIVERSARI DE LA MORT D'ARTUR BLADÉ I DESUMVILA.
- XII Trobada de Centres d'Estudis i de Recerca del Penedès
27 DE FEBRER. ORGANITZA: INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS.

- VII Jornades del Centre d'Estudis Escalencs: «El patrimoni de l'Escala i de l'Empordà»
L'ESCALA, 4, 5, 18 I 19 DE MARÇ. ORGANITZA: CENTRE D'ESTUDIS ESCALENCS.
- Jornades d'Arquitectura Modernista: «El Modernisme, Domènech i Muntaner i el seu temps»
REUS, 8, 10, 15 I 17 DE MARÇ. ORGANITZEN: CENTRE DE LECTURA DE REUS I CENTRE D'ESTUDIS CANETENCS.
- XIII Jornades d'Història Local i Patrimoni Cultural a Menorca
ALAIOR, 4, 5 I 6 DE MARÇ. ORGANITZEN: INSTITUT MENORQUÍ D'ESTUDIS I CENTRE D'ESTUDIS LOCALS D'ALAIOR.
- Exposició: «Construint el paisatge. Arquitectura tradicional i paisatge a Catalunya»
PALAMÓS, DEL 8 DE FEBRER AL 10 DE MARÇ.
ORGANITZEN: DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA. OBSERVATORI DEL

PATRIMONI ETNOLÒGIC I IMMATERIAL I INSTITUT RAMON MUNTANER.

- Assemblea de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana
SANT JUST DESVERN, 12 DE MARÇ. ORGANITZA: COORDINADORA DE CENTRES D'ESTUDIS DE PARLA CATALANA.
- Ruta comarcal Artur Bladé i Desumvila
RIBERA D'EBRE, 19 DE MARÇ. ORGANITZA: CONSELL COMARCAL DE LA RIBERA D'EBRE. ACTIVITAT EMMARCADA EN LA COMMEMORACIÓ DEL 20È ANIVERSARI DE LA MORT D'ARTUR BLADÉ I DESUMVILA.
- Jornades Culturals en Commemoració del Mil·lenari del monestir de Nostra Senyora de Lavaix
EL PONT DE SUERT, DEL 21 AL 24 DE MARÇ.
ORGANITZEN: AJUNTAMENT DEL PONT DE SUERT I CENTRE D'ESTUDIS RIBAGORÇANS.

2 Noticiari

X CONGRÉS DE LA CCEPC: «RECURSOS I TERRITORI. PERSPECTIVA HISTÒRICA I NOUS EQUILIBRIS»

Els dies 21, 22 i 23 d'octubre de 2016 tindrà lloc a la Sala Plana de l'Om de Manresa el X Congrés de la CCEPC, amb el títol «Recursos i territori. Perspectiva històrica i nous equilibris» i organitzat per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, l'Institut Ramon Muntaner, l'Ajuntament de Manresa i el Centre d'Estudis del Bages.

El congrés s'estructurarà al voltant de quatre àmbits, dedicats a l'alimentació, el poblament, les comunicacions i l'energia. Tots els investigadors que vulguin participar en el congrés presentant-hi comunicacions tenen temps fins al 30 de maig de 2016 per enviar a l'adreça ccepc@iecc.cat el títol de la seva aportació i un resum de mil caràcters.

Per a més informació: www.ccepc.org.

CANDIDATURES ALS PREMIS RECERCAT 2016

Els Premis Recercat tenen com a objectiu reconèixer la important tasca que duen a terme els

centres d'estudis i les persones que hi estan vinculades en el conjunt dels territoris de parla catalana.

L'Institut Ramon Muntaner, l'entitat organitzadora, ha obert la dotzena convocatòria dels premis. Es lliuraran en un acte emmarcat al XII Recercat. Jornada de Cultura i Recerca Local, que se celebrarà a Vic els dies 31 d'abril i 1 de maig de 2016.

Totes les entitats del món de la cultura i la recerca locals que ho desitgin hi poden presentar candidatures fins al dia 10 d'abril, a l'adreça info@irmu.org.

RESOLUCIÓ DE LA V BECA JOAN VENY

El mes de desembre passat es va reunir el jurat de la cinquena convocatòria de la Beca Joan Veny, atorgada per l'Institut Ramon Muntaner amb el suport de la Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

La Beca Joan Veny, destinada a investigadors de l'àmbit dels centres d'estudis, es concedeix a treballs de recerca que, d'una manera general,

tinguin com a objectiu l'estudi sobre bases empíriques de qualsevol aspecte vinculat amb la variació lingüística del català.

El jurat, format per Narcís Figueras Capdevila com a representant de l'Institut Ramon Muntaner; Brauli Montoya com a representant de l'Institut d'Estudis Catalans; Francesc Feliu, de la Universitat de Girona, com a representant de la Xarxa Vives; Montserrat Nadal i Montserrat Ingla en representació de la Direcció General de Política Lingüística del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i M. Carme Jiménez, com a secretària del jurat sense vot, va resoldre per unanimitat atorgar la beca a Esteve Valls per a la realització de l'estudi «La incidència de l'efecte frontera en l'autonomització de la llengua a la cruïlla catalanoaragonesa».

L'investigador té un termini de dos anys per presentar el treball acabat al jurat de la beca, que té una dotació de 6.000 €.

Consell de redacció: Victòria Almuni (C.E. Senjencs), Joan Busqueta (UdL), David Cao (P. Estudis Osonencs), Joaquim Capdevila (UdL), Enric Garcia Domingo (M. Marítim Barcelona), Narcís Figueras (UOC), Antoni Gavaldà (URV), Oriol Granados (CE. Montjuïc), Carla González Collantes (UIC), Oscar Jané (UAB), M. Carme Jiménez (IRMU), Joan-Lluís Mas (Terra dels Avis, Cat. Nord), Lourdes Plans (C.E. Històrics de Terrassa), Joaquim M. Puigvert (UdG), Mercè Renom (C.E. Comarcals Baix Llobregat), Teresa Reyes (Oficina Patrimoni Cultural - Diputació Barcelona), Enric Saguer (UdG), Carles Santacana (UB), Sebastià Serra (UIB), Ramon Ten (S. Arqueologia i Paleontologia. G.Cat), Francesc Viso (CCEPC).

Consell assessor: Agustí Alcoberto (MHC), Ferran Archilés (UV), Josep Casanovas (UVic-UCC), Montserrat Duch (URV), Enric Guinot (UV), Antonieta Jarne (UdL), Antoni Mas Forners (C.E. Repoblació Mallorca. UIB), Marina Miquel (MHC), Conxita Mir (UdL), Vicent Olmos (UV), Joan Peytaví (UPVD), Santi Ponce (UVic-UCC), Joan Santacana (UB), Josep M. Sans Travé (ANC), Gemma Tribó (UB), Antoni Virgili (UAB)
<http://www.sre.urv.es/irmu/plecs/>.

Revista editada per:

Amb el suport de:

